

Întrucât omul este prin natură ființă socială – *ánthropos phýsei politikon zoon*, „politică” – *hé politiké*, în arhitectonica aristoteliciană a științelor, cea mai de sus, între cele practice, „se servește de celelalte [etica și economica] și stabilește prin legi – ce trebuie făcut și ce nu, se poate spune că scopul ei le circumscrie atât de cuprinzător pe acelea ale celorlalte, astfel încât el pare a fi chiar binele omenesc” – *téanthrópinon ágathon* (A2, 1094 b2).

Cum *paideia* era deopotrivă educație și cultură sau educație prin cultură și cultură prin educație socială și individuală, toate exercițiile minții coparticipau. Ceea ce le făcea să fie una era chiar natura (condiția) omului, aceea de a fi întreg și parte. Ca întreg este ființă comunitară, ca *oikia*, *kome* și *polis* (familie – gospodărie, sat – neam / *ethnos*, cetate): fără de acestea omul ar fi orice altceva, mai prejos ori mai presus, nu însă cel ce este, protagorian, măsură a tuturor lucrurilor, platonician, *ánthropos*, de la *anathron ha opope*, care examinează și judecă și aristotelician, *zoon politikon* (Aristotel, *Politica*, 1253a, Protagoros B1 A.K., Platon, *Cratylos* 399 c). Ca parte, apoi, deși întregul este „anterior” – *proteron* în sens metafizic, iar nu fizic, genetic și cronologic, numai individualul este subiect: „nici nu se enunță despre un subiect, nici nu este într-un subiect” (Aristotel, *Categorii* 2911). Numai subiect, individualul nu are a fi mai mult sau mai puțin decât ceea ce este în esență. „Dacă, de exemplu, substanța [individualul] este om, atunci nici om comparat cu alt om nu va fi mai mult și mai puțin om” (3b35). Unul față cu altul, cu alții poate să fie mai mult sau mai puțin prin educație – cultură, prin avuție sau poziție socială, ca om „ființă socială”, însă nu. *Paideia*, spornică fiind, face ca oricine participă la ea, după măsură, poate să fie ca educație – cultură mai mult sau mai puțin. Aceasta însă actual. Virtual însă toți pot să participe. Cum ar fi zis Rousseau, oamenii sunt egali de la natură, de societate depinde însă împlinirea a ceea ce este doar potențial, ea fiind „mai înainte” și astfel determinantă.

Cum întregul ca universal este anterior față cu partea, în ordinea umanului, „prin natură – polis – cetatea este ceva anterior gospodăriei [familiei] și fiecăruia dintre noi...” ca, de altfel și comunității de neam (gentilice). „Dacă se suprimă întregul nu va mai fi nici picior, nici mână, decât cu numele. Toate se definesc prin funcția și puterea lor; când nu mai sunt în felul respectiv, nu mai este de spus că sunt aceleași, ci doar că poartă același nume. Așadar, cetatea există prin natură și este totdeodată anterioară individului. Odată ce fiecare, izolat fiind, nu este de sine stătător, va fi față cu întregul, în aceeași stare ca și celelalte părți; cel care datorită suficienței de sine este încă incapabil ori fără nici o nevoie de trai comun comunitar, nu este nicidecum parte a cetății, așa că este ori o fiară ori un zeu. Prin natură, așadar, există în mai toți imboldul spre o astfel de comunitate” (*Pol.* 1253 a19).

Din alt punct de vedere, de îndată ce întregul presupune părțile, fără de acestea ce ar fi decât o formă goală?, ele sunt mai înainte, relația dintre cei doi termeni este de reciprocitate. Prin urmare sunt într-un fel de identitate, presupunându-se în mod necesar. Nici structurile comunitare fără entitățile alcătuitoare, nici acestea în comuniune fără acelea, ca să fie ceea ce sunt, fiecare termen este prin celălalt. Dar cum întregul (universalul) este anterior, este și determinant atât în ordinea naturii, cât și în aceea a omului.

Așa fiind, ființă socială, cum este, deși, niciodată încă o dată, numai ca individ este subiect, personalizarea (devenirea personalizantă) ține de faptul de a fi al omului ca ființă comunitară-comunicantă. *Paideia*, în concept aristotelician, de aceea, personalizantă fiind, întemeiată antropologic, în mișcare complementară întorcând, participa spornic la umanizarea – umanitatea existenței noastre.

În larg registru, toate formele – funcții ale sale, chiar dacă în măsuri diferite, *axiologic* coparticipă egal. În cercetare fără părtinire, zicea Aristotel, „trebuie să iei în seamă toate viețuitoarele de îndată ce există în fiecare ceva natural și frumos” – *tinós phýsikon kai kalou* (*Despre părțile animalelor*, A5, 44 a17).

Principiu metodologic, așa fiind, acesta operează în orice orizont de instituire.

Dacă în lipsa unei forme – funcții întregul n-ar fi posibil, *axiologic* toate coparticipă deși în măsuri diferite după situare în arhitectonica ființei noastre. Mai „aproape” de scopul oricărei acțiuni umane, de binele suprem

adică, *paideia* (ca educație – cultură) civică, în sistemul generic al său, este cea dintâi.

În comuniune, pe măsura fiecăreia în parte: *oikia, kome, polis*, ca acestea să fie ceea ce în mod natural are a fi, sunt necesare legi și norme de conviețuire. Numai prin acestea zicea un sofist, Antiphon, cetățile (ca și în felul lor, familiile, comunitățile de neam) „vor deveni puternice și înfloritoare” (B44 a1 D.Kr.). Dar ca toți să fie una era nevoie de educație civică.

Până și „ciclopii”, forțe primare, deși trăiau izolați, fiind păstori, se într-ajutorau, la nevoie. Orbit de Odysseu: „Tot strigând la Cyclopi cu glas mare, la cei dimprejuru-i / Locuitori de prin peșteri... / Ei și veni ră, degrabă, la strigătu-i, care de unde” (*Iliada*, 9, 391-401).

Paideia nu numai civică era obligație parcă naturală a comunității fie ea familială, „gentilică” sau cetățenească. Urma a începe devreme, organizarea și controlul copiilor – *paidonomia* și conducerea gimnaziilor – *gymnasiarehia*, fiind printre cele dintâi (*Pol.* 1322 b40).

Scopul prin educație fiind desăvârșirea deopotrivă în ordinea frumosului și binelui – *kalokagathia*, începe cu cei mai mici și nu se încheie nicicând. Că „proiectul” aristotelician era pe măsura timpului și locului său (cronotopului) este de la sine înțeles. Nici măcar utopiile nu fac excepție, dar tocmai prin acestea orice încercare asupra omului, întrucât îl are în vedere ca scop, este și pentru om în genere.

„Că legiuitorul trebuie să-și facă o preocupare principală din educarea tinerilor nu ar putea contesta nimeni. Oriunde s-a nesocotit, cetatea a pierdut.” Educația trebuie făcută „în acord cu fiecare tip de regim”, dar „de vreme ce întreaga cetate are aceeași finalitate, este necesar ca atât ea să fie una pentru toți, cât și supravegherea să fie datorie publică iar nu particulară”. Totuși, particularitățile nu trebuie nesocotite. Dar întrucât orice cetățean aparține cetății, grija pentru fiecare în parte, și pentru toți laolaltă „este firesc ca grija pentru parte să concorde cu aceea pentru întreg” (*Pol.* 1337 a10-30).

Pentru a fi ceea ce trebuie să fie cetatea, o comuniune, o comunitate, o unitate, *synagogé, koinōnia, enōsis* adică, deși „ființă sociabilă destinată prin natura vieții laolaltă” – *politikon hó ánthropos kai zén péphykós* fiind și acest, acela, de aceea, este și el însuși (*Eth. Nic.* 1169 b18). Sociabilitatea nu-l „masifică” decât în totalitarismele moderne cu nesocotirea modului său de a fi, totdeodată, cum zicea Platon, după parte – *katá méros* și după întreg –

katá holou. Dar ca sociabilitatea să nu treacă, prin degradare, în contrariul său, este nevoie de legi și norme. Socialitatea (societatea) este un sistem în care structurile sunt convenite. Legile sunt acelea care structurează în toate modurile de a fi ale acțiunii umane, prin urmare și în acela al educației.

„Că este cazul să fie create legi ale educației, iar ea să fie comună, este ceva neîndoielnic. Nici însă ce este educația și cum se cuvine ea realizată nu trebuie neglijat, existând controverse în privința funcțiilor ei, deoarece nu toți au aceleași păreri despre ceea ce este potrivit sau nu să învețe tinerii, nici despre virtute, nici pentru ceea ce este mai bun în viață” (1337 a14).

Existând nepotriviri, legiferarea este necesară, de altfel educația ar putea fi definită ca instruind prin lege: „zic despre educație că este instruire prin lege” – *paideian dé légo tén i pó tou namó keimenten* (*Retorica*, 1365 b33).

Pornit de la cei mai mici, procesul paideic avea a fi continuu, în modalități pe măsura vârstei, a îndeletnicilor, membrii cetății (afară de sclavi și de străini) egali fiind, primesc pe măsura lor și dau tot asemenea. Au, așadar, nu numai datorii, dar și beneficiază de tot ceea ce, la treapta zero a civismului, se cuvine.

Cum orice comunitate, afară de cele decăzute din condiție (demagogia, oligarhia, tirania) presupune libertatea, dreptatea și egalitatea, civic educația omului cetății ca libertate, dreptate și egalitate, cu acestea ca fapte de constanță adică, acestea structurează și dau identitate ființei noastre ca principiu al actelor sale – *ánthropos einai arkhé tou praxein* (*Eth. Nic.* 1112 b31).

Așa fiind, este în măsură să aleagă deliberat. *Proaireris*, alegerea deliberată, este voluntară, fără a fi tot una cu voluntarul – *ékausiôn*, „sfera aceasta fiind mai cuprinzătoare; de îndată ce este propriu și copiilor, pe când alegerea deliberată, nu” (*Eth. Nic.* 1111 b4). Ca expresie a libertății, deși *eleútheria* stătea mai curând pentru condiția liberă – *eleútherian*, în sens juridic, a oamenilor liberi, nu era în identitate cu *liberul arbitru*, „cuvântul nu face parte din vocabularul lui Aristotel” (*Eth. Nic.* 1131 a28; Gauthier, *La morale d'Aristote*, Paris, P.U.F., 1958, p. 37).

Alegerea deliberată este proprie doar omului, ca ființă rațională, nici însă în cazul acestuia nu ține de dorință, de impuls ori de voință, nici de opinie când nu se potrivește cu adevărul. „Alegerea deliberată presupune intelectul și rațiunea” – *metá lógou kai dianoiias* (*Eth. Nic.* 1112 a1b). Aceasta înseamnă că prin *paideia* ca educație – cultură, alegerea deliberată nu este

libertariană, ceea ce ar fi tot una cu nesocotirea condiției umane, acea *condicio humana*, cum aveau să numească romanii orizontul de situație al ființei noastre, cu puterile și limitele sale. Parte a naturii, ca lucru al ei dinspre ea, dar și întrucât este *zoon politikon*, în comuniune familială, de neam și societală (cetățenească), omul, ca toate cele ce ex-sistă, de la entitățile cele mai mici până la cele mai mari, este non-independent. El, ca natură, urmează legile acesteia și tot asemenea ca ființă comunitară, de acum, rânduieților specifice. Non-independența însă neexcluzând autonomia, inerentă tuturor formelor de existență, atâta cât există, altminteri n-ar mai fi ceea ce sunt și cum sunt, nici libertatea proprie doar omului. Doar atunci când se nesocotește dependența, la urma urmelor, de ordin metafizic, numai atunci, paradoxal, libertatea nu mai este ceea ce trebuie să fie. Ca principiu al actelor sale omul este liber, alegând, ceea ce înseamnă că distingând. Înțelepciunea ne conduce și ne supraveghează, părea să spună un stoic de mai târziu, Epictet, „în recunoașterea a ceea ce depinde de noi și a ceea ce nu” (*Întrețineri*, IV, 1). Și dacă ne-am socoti independenți și dacă, dimpotrivă, am admite fatalist dependența, am fi la fel de neliberi. În primul caz, presupunând că fiecare ar fi el însuși ca un „atom” democritian, am cădea chiar din realitatea proprie, ca de altfel și în ipoteza contrară.

Ca educație și cultură (ca înțelepciune speculativă / teoretică) și înțelepciune practică (*phronesis*) în care acum trece, *paideia*, așadar, este condiția fără de care nu se poate, a umanității noastre. De aceea revine ca îndatorire a autorităților comunitare, ca și a fiecăruia în parte. „Aceași autoritate pe care la nivelul cetății o dețin legile și tradițiile, o au în familie preceptele și obiceiurile instituite de tată, autoritate și mai mare, datorită legăturii de sânge și binefacerilor primite; căci dragostea și supunerea copiilor față de părinți sunt date de la natură.”

„La toate acestea trebuie să adăugăm că un sistem de educație individual este superior unui sistem de educație universal (cum se întâmplă și în medicină unde regula generală că unui bolnav de febră îi priesc repausul și dieta nu se potrivește oricui; la fel un maestru la pugilat nu recomandă tuturor același stil de luptă). Trebuie să admitem deci că educația individuală este în măsură să distingă mai exact particularitățile proprii fiecăruia, fiecare găsiind în ea ceea ce i se potrivește mai bine. Dar atât mediul, cât și profesorul de gimnastică sau oricare alt profesionist se va ocupa cel mai bine de cazurile

particulare dacă posedă cunoașterea universalului știind ce se potrivește tuturor sau unei anumite categorii doar (deci așa cum se afirmă și cum este în realitate, obiectul științific îl reprezintă universalul).^{1*}

Așadar, o educație a libertății deopotrivă individuală și universală, dar mai tare este aceasta din urmă, anterioară fiind comunitatea, de îndată ce omul este, prin natură, sociabilitate – socialitate. Tot asemenea și privitor la educația, ca formare a conștiinței dreptății, a egalității, a tuturor virtuților etice, totdeodată și politice, în urmarea aceluiași fapt: omul – ca *zoon politikon* în mai mare sau în mai mică măsură și curajul – *andreia*, cumpătarea – *sophrosyne*, generozitatea – *elentheriátes*, mărinimia – *megaloprepeia*, grandoarea sufletească – *megalopsychia*, dreapta iubire de onoruri – *philotimia*, blândețea – *práotes*, afabilitatea – ca următoarea, „fără nume” – *ánónymos*, „unii care vor să placă, neapărat, laudă orice și nu contrazic pe nimeni”, „linia de mijloc între lăudăroșenie și falsă modestie”, destinderea – divertismentul – *epidexiôtés* și pudoarea – *aidés*, (III, 9-11; IV, 1126 b1, 1127 a14).

Dreptatea – *dikaíosyne* și nedreptatea – *adikia* pot fi cercetate din mai multe situații: antropologică, economică, juridică, morală, religioasă, de altfel ca libertatea, ca egalitatea cu care, în multe, este de întemeiere. De aceea, educația în ordinea ei este polimorfă, pe cât mai diversificată pe atâta, prin complementaritate și convergență, ca una, mai puternică. Egali, antropologic: „nici un om comparat cu altul nu va fi mai mult sau mai puțin om”, dreptatea trebuie să fie „corectivă” – *diortótikón* și „distributivă” – *dianemetikón* participând pe măsură toți”. (*Categorii*, 3b35).

Definiția comună, de conștiință comună chiar, a dreptății, fiind acceptată de toți „este acea dispoziție [sufletească] datorită căreia suntem apti de acte drepte și datorită căreia le înfăptuim sau dorim a le face; la fel și în privința nedreptății – *adikia*, tot o dispoziție determinându-ne să ne complacem în a comite sau a dori să comitem acte nedrepte”. (*Eth. Nic.* 1129 a8).

¹ * „... Când ne formăm o opinie cum că un leac anume l-a vindecat pe Kallias ca și pe Socrate și încă pe mulți alții, luați în parte, zicem că ea este de experiență. Când însă constatăm că tuturor acestora, luați ca specie – *eidós*, de această dată, suferinzi de aceeași boală, le priște același leac, de acum este vorba de știință... Și experiența este cunoaștere, însă după parte; numai știința însă este a universalilor... Acela care și-a însușit noțiunea fără experiență, cunoscând universalul, dar ignorând individualul va greși cu toate acestea mai învățați socotim pe cei în știință.” (*Metafizica*, 991 a5–25)

În varii contexte, însă, atât dreptatea, cât și nedreptatea vor fi primit sensuri diferite, chiar opuse. În antilogia a treia, din textul de școală sofistă *Dissoi logoi* (*Duble argumente*), ceea ce este drept dintr-o situație putea să fie nedrept din alta, și invers, drept și nedrept, dreptate și nedreptate fiind corelative. Dacă tatăl sau mama îmbolnăvindându-se, nevrând să ia o doctorie amară le-o dai într-o băutură dulce, fără a-i preveni, ar părea că este drept să minți, să înșeli. Și tot așa, deși în recepție comună (sumară) hoția ține de cele nedrepte, dacă furi din casa dușmanului mai este nedrept? (*Dissoi logoi* 3, 1–3 D.K.).

Pentru că omul nedrept, întărea Aristotel, „caută să aibă mai mult” decât altul, nedreptatea față de acela nedreptățit pentru el este dreptate. Ceea ce distinge trebuie să fie măsura, adică legalitatea și egalitatea (*Eth. Nic.* 1129 b1).

„Dat fiind că acela ce încalcă legea este un om nedrept, în deosebire de acela care o respectă, este evident că toate dispozițiile legale sunt într-un anume sens drepte și întrucât se stabilește prin legislație este legal, putem afirma că fiecare dintre aceste prescripții este dreaptă. Dar legile se pronunță asupra tuturor lucrurilor, având în vedere interesul comun, fie al tuturor cetățenilor, fie al conducătorilor, indiferent dacă aceștia din urmă sunt desemnați după criteriul valorii sau după vreun altul... De aceea, numim, într-o primă accepțiune, ceea ce creează și menține pentru o comunitate politică fericirea și elementele ei constitutive.

Legea mai prescrie și ca fiecare cetățean să se comporte ca un om curajos (să nu-și părăsească locul pe câmpul de luptă), să aibă o atitudine temperată (să nu comită adulter sau fapte violente...)”

„Astfel înțeleasă, dreptatea este o virtute perfectă, nu în sens absolut [platonician] ci în raport cu altceva, cu celelalte virtuți, de unde și luarea ei ca suverană a virtuților” (1129 b3–25).

Dar, legile în ordine omenească sunt convenite, convenții – *nómoi*, ceea ce înseamnă că și relative.

„Dreptul în sens politic – *politikon dikaion* are două specii, este natural – *phýsikon* și legal [pozitiv] – *nomikón*; natural este acela care își păstrează validitatea pretutindeni, indiferent de opinii, pe când celălalt, fără a se mai ține seama de ceea ce era la origine, odată instituit se impune” (1134 b18–21).

Nici dreptul natural, în mod absolut anistoric (transistoric), asupra relativității aceuia pozitiv (sistem de legi stabilite de legislator) încă Aristotel atrăgea luarea aminte, legiferatorii putând fi partizani (cf. 1128 b15), iar regimurile politice schimbătoare.

„Toată lumea este de acord că în materie de distribuire, dreptatea constă în raportarea la un merit, dar nu toți înțeleg prin merit același lucru, ci democrații văd în el condiția liberă – *eleutherian*, oligarhii bogăția sau originea nobilă – *plóuton oi d'eúgénian*, aristocrații virtutea – *areté*” (1131 a25).

Existând ca un sistem de relații „stabilite prin lege”, cum legea „presupune o societate în care este posibilă și nedreptatea”, „procedura legală înseamnă să faci distincție între ceea ce este drept și ceea ce este nedrept. Prin urmare, acolo unde există nedreptate se pot comite și acte nedrepte (deși nu toate actele nedrepte înseamnă nedreptate). Nedreptatea constă în a-ți atribui ție însuși prea mult din ceea ce este bun în sine și prea puțin din ceea ce este rău în sine. De aceea, nu ne lăsăm guvernați de un om ci de lege, pentru că un om își poate exercita puterea în propriu-i interes, devenind astfel un tiran” (1131 a30).

Toate acestea în condiție reală, Aristotel presupunând legea ca măsură. În deosebire de *phýsis*, natură, *nómos*, ca lege este convenție. Neconvenită legea naturală, aceea proprie omului este convenție, ceea ce nu înseamnă că și arbitrară. *Nómos hó pánton basileus / thanatón te kai áthanatón*, „legea, regină peste toți / muritori și nemuritori”, era reprezentată de Pindar, marele liric (fr. 169).

Convenite – *homologhethénta*, legile sociale – *nómoi* „nu-și datorează existența naturii”, totuși sunt în temeiul naturii umane, aceasta impunându-le. Dar una este natura în sine și alta natura omului. De aceea, „convenția, depinde de noi s-o schimbăm ori s-o retragem” (1133 a30).

Fiind în temeiul naturii umane, de unde și existența dreptului natural, legea nu este arbitrară deși este „doar parțial valabilă”. Trebuie, așadar, să se facă distincția, „între justiția naturală și cea care nu derivă de la natură... Normele de drept bazate pe convenție și utilitate sunt asemănătoare măsurilor care nu sunt pretutindeni egale ci mai mari acolo unde se cumpără și mai mici acolo unde se vinde. În mod analog, regulile de drept ce nu sunt naturale ci instituite de oameni, nu sunt aceleași peste tot, de vreme ce

nici formele de guvernământ nu sunt aceleași. Dar forma de guvernământ conformă cu natura este una pretutindeni și ea este cea mai bună” (1135 a35).

Diferențiate după cum se apropie de „cea mai bună”, cele trei forme de guvernământ doar parțial potrivite binelui comun, prin degradare, contravin. Dacă nu pentru a fi ferite de pericolul degradării, măcar pentru a le menține totuși cât mai aproape de ideal, „întrucât un regim contra dreptului este greu să se mențină” trebuie să fie educați civic toți cetățenii, atenție aparte acordându-se guvernanților. „Numim politică acea conducere pe a cărei știință conducătorul trebuie s-o învețe”, cu atât mai mult cu cât la rândul său este și el condus. „De aceea se spune pe bună dreptate că nu se poate să exerciți bine o conducere fără să fi fost condus” (*Pol.* 1277 b10).

„Virtutea bunului conducător” stă „în capacitatea de a conduce și a fi condus”; de aceea „există o instruire specială a conducătorului politic”, menită cum zicea Euripide să vină în întâmpinarea „vrerilor cetății” (1277 a17–20).

Numai că, oricât de virtuos și înțelept ar fi *arkhós*, acela care conduce, cum, așa zicând după Michel Foucault, structurile ne determină, tipul de guvernământ și facțiunile politice sunt hotărâtoare.

Dreptatea și egalitatea indusă (pentru că „nedreptatea corespunde inegalității”, ceea ce este nedrept fiind și „inegal”; or, numai „ceea ce este drept este egal”), de aceea, sunt condiționate de sistem (*Eth. Nic.* 1131 a6). „Toți sunt de acord cu privire la drept înțeles ca egalitate proporțională, dar toți se îndepărtează de această practică”, „constituțiile” (tipurile de guvernământ) putând să eșueze monarhia în tiranie, aristocrația în oligarhie, democrația (timocrația) în demagogie. (*Pol.* 1301 a25: 1280 a8 și urm.).

Privitor la dreptate–egalitate, „se pune problema dacă legiuitorul, în intenția de a stabili cele mai corecte legi, trebuie să se orienteze spre interesul celor mai buni sau spre acela al celor mai mulți... Ceea ce este *corect* trebuie înțeles drept *situație de egalitate*, iar *situația de egalitate* este ceva corect în raport cu interesul întregii cetăți și în interesul comun al cetățenilor. Un cetățean este în sens comun acela care participă pe rând la a conduce și la a fi condus, dar el este diferit în raport cu fiecare regim iar pentru cel mai bun regim este cetățean acela capabil și care alege în mod deliberat să fie condus și să conducă în vederea unei vieți conforme virtuții. Dar dacă există unul singur sau mai mulți decât unul, și totuși, nu destui pentru a întruni efectivul

CUPRINS

Prefață	5
Acad. Gheorghe Vlăduțescu	
Educația cetățenească și politică.....	7
Texte alese preluate din Aristotel, <i>Politica</i> (trad. de Raluca Grigoriu), <i>Etica nicomahică</i> (trad. de Stella Petecel), <i>Metafizica</i> (trad. de Gh. Vlăduțescu), <i>Ethique à Eudeme</i> (trad. în franceză de VianeyDecarie).....	31
Acad. Mircea Dumitru	
Educația științifică.....	55
Texte alese preluate din Aristotel, <i>Metafizica</i> (trad. de Gh. Vlăduțescu), <i>Analiticele secunde și Respingerile sofiste</i> (trad. de Mircea Florian).....	83
Prof. dr. Vasile Morar	
Educația morală.....	163
Texte alese preluate din Aristotel, <i>Etiha Nicomahică</i> (trad. de Stella Petecel).....	211
Prof. dr. Ion Bănșoiu	
Educația estetică.....	261
Texte alese preluate din Aristotel, <i>Poetica</i> (trad. de C. I. Balmuș), <i>Metafizica</i> (trad. de Gh. Vlăduțescu), <i>Politica</i> (trad. de Raluca Grigoriu).....	299
Glosar de termeni (text preluat din Gh. Vlăduțescu, <i>Filosofia în Grecia Veche. Filosofi, filosofii, termeni</i> , Ed. Paideia, București, 2020).....	325
Bibliografie primară	447